

האוצר מתכנן להגביל את ביטוח המנהלים בשל העלייה בתוחלת

החיים

07:02 | 27.2.2011 מאת נועם בר

<< חברות הביטוח ניצבות בפני טלטלה רגולטורית בעסקי הליבה שלהן: באגף שוק ההון שבמשרד האוצר שוקלים לאסור על חברות הביטוח למכור את ביטוחי המנהלים הקיימים כיום שמכילים מקדם קצבה מובטח. מקדם כזה מבטיח למבוטח כי יקבל פנסיה בסכום קבוע מיום הפרישה ועד ליום מותו - גם אם תוחלת החיים תעלה.

באוצר חוששים כי מגמת העלייה המתמשכת בתוחלת החיים, הקיימת בכל העולם, הופכת את היכולת לחזות את תוחלת החיים לטווח הארוך לכמעט בלתי אפשרית. הבטחת מקדם קצבה לחוסכים נהפכה עבור החברות למסוכנת, משום שנטל התשלומים של החברות למבוטחים בגין התחייבות זו עשוי לגדול משמעותית, ובכך לפגוע ביציבותן של חברות הביטוח.

החלופות שנבחנות באוצר לטיפול בביטוחי המנהלים

- 1 ייאסר לחלוטין שיווק של מוצר פנסיוני הכולל הבטחה למקדם קצבה בתקופה שלפני הפרישה לפנסיה. המקדם ייקבע רק לאחר יציאתו של הלקוח לפנסיה
- 2 לצמצם את האפשרות של החברות לשווק ביטוחי מנהלים המכילים הבטחה למקדם קצבה, כך שהיא תהיה מותרת רק לחוסכים בגילאים 50-55 ויותר
- 3 הותרת המצב הנוכחי, שבו חברות הביטוח משווקות מוצרי חיסכון עם הבטחה למקדם קצבה בכל גיל, כולל לחוסכים בגילאים צעירים מאוד
- 4 בחירה באפשרות השלישית תאלץ את האוצר להגביר את הפיקוח על חברות הביטוח, בין היתר באמצעות דרישות חדשות להגדלת הרזרבות שלהן

באוצר בוחנים בימים אלה שלוש אפשרויות להתמודדות עם המצב הבעייתי. על פי האפשרות הראשונה, ייאסר לחלוטין שיווק של מוצר פנסיוני הכולל הבטחה למקדם קצבה בתקופה שלפני הפרישה לפנסיה. רק לאחר שלקוח ייצא לפנסיה יוכלו חברות הביטוח לקבוע לו, בהתאם למאפייניו הרפואיים, מקדם קצבה שעל פיו ייקבע גובה הקצבה החודשית שתשולם לו מאותו רגע ועד סוף חייו. מצב זה דומה למצב הקיים בקרנות הפנסיה כיום.

אפשרות שנייה שבוחן האוצר היא לצמצם את האפשרות של החברות לשווק ביטוחי מנהלים המכילים הבטחה למקדם קצבה, כך שהיא תהיה מותרת רק לחוסכים מבוגרים בגיל 50-55 ומעלה. אצל חוסכים כאלה קל יותר להעריך את תוחלת החיים הצפויה, והסיכון הגלום בהבטחת מקדם קצבה קטן.

האפשרות השלישית שנבדקת היא הותרת המצב כפי שהוא כיום. חברות הביטוח משווקות מוצרי חיסכון עם הבטחה למקדם קצבה לכל חוסך בכל גיל, כולל לחוסכים

צעירים מאוד, כאלה שקשה לחזות את תוחלת החיים הצפויה שלהם. אם יבחר האוצר באפשרות הזאת, הוא יאלץ להתמודד עם הבעיה באמצעות הגברת הפיקוח והבקרה על חברות הביטוח, בין היתר באמצעות דרישות חדשות להגדלת הרזרבות בהתאם להתחייבויות שלקחו על עצמן החברות. צעד גדול בכיוון הזה עשה המפקח על חברות הביטוח בשנים האחרונות עם האימוץ ההדרגתי של דרישות ההון האירופיות של הסולבנסי 2 - תקן של דרישות ההון העצמי שחברות ביטוח צריכות להחזיק.

בכל מקרה, אין כוונה ויכולת לאוצר לטפל בביטוחי המנהלים שכבר הונפקו וכוללים כיום נכסים בהיקף של 140 מיליארד שקל. הבטחת מקדם קצבה היא חוזה בין חברת הביטוח ללקוח ואי אפשר לגעת בו, כך שלהחלטת האוצר לא צפויה השפעה על חוסכים שכבר מחזיקים במוצר.

גם אם יחליטו באוצר לממש את האפשרות השלישית, שלפיה יוכלו החברות למכור את ביטוחי המנהלים כפי שהם כיום, מבנה דמי הניהול הנהוג בהם ישונה. כך, חברות הביטוח יצטרכו להפריד את הכסף שייגבה מהמבוטחים לשני מרכיבים: האחד יגבה מהצבירה ומההפקדות השוטפות וישקף את דמי הניהול עבור ניהול החיסכון, ואילו המרכיב השני ישקף את הפרמיה עבור הבטחת מקדם הקצבה.

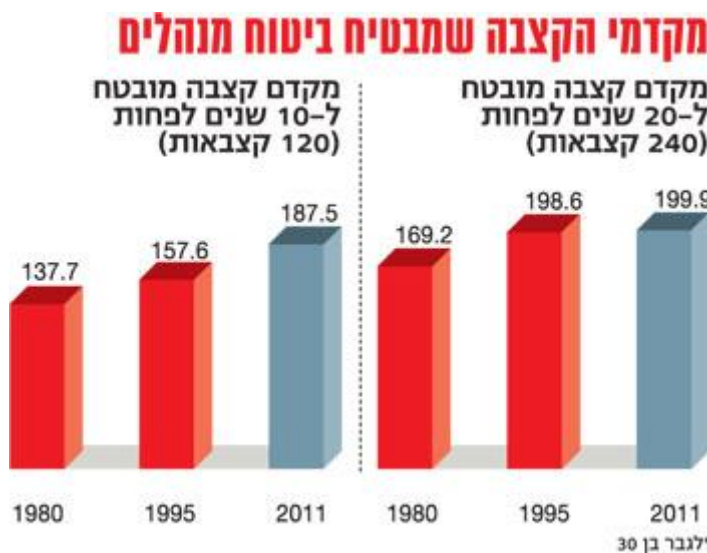
מטרה נוספת שאליה מכוון האוצר ביוזמה הזאת, היא יצירת שוק של קצבאות בישראל. באוצר רוצים כי באופן פוטנציאלי יוכלו אנשים לעבור ביום היציאה שלהם לפנסיה מחברה לחברה וממוצר למוצר. הרעיון הוא שאנשים ישתמשו בכסף שצברו במהלך שנות העבודה ויעשו "שופינג" בין החברות והמוצרים, ויכלו לבחור את תוכנית חלוקת הקצבה המתאימה להם יותר מבחינת הצרכים שלהם. לדוגמה, מי שחולה יקבל קצבה גדולה יותר מאדם בריא, היות שנשארו לו פחות שנים לחיות.

באוצר רואים בדאגה את העובדה שבישראל לא התפתח שוק של קצבאות ומכוונים לכך שבעתיד הוא יתאפשר. במצב הקיים כיום בפוליסות ביטוחי המנהלים לא משתלם לחוסכים, עם יציאתם לפנסיה, לעבור חברה או מוצר כי הם יאבדו את מקדם הקצבה

האטרקטיבי שהובטח להם. ביטול אפשרות להבטיח מקדם קצבה יפתור את הבעיה.

כיסוי לדמי ניהול יקרים?

במצב הקיים כוללים דמי הניהול שנגבים מהלקוחות את ההבטחה למקדם הקצבה, מה שמקשה על עריכת השוואה בין אטרקטיביות ניהול הכסף בביטוחי המנהלים למוצרים פנסיוניים אחרים.

הרעיון הוא שהחוסך יוכל להחליט אם ההבטחה למקדם הקצבה שווה את דמי הניהול היקרים שגובות החברות או שההבטחה הזאת מהווה כיסוי לניהול יקר.

פוליסות ביטוחי המנהלים, כפי שהן קיימות בישראל, לא נהוגות ולא מקובלות בעולם. מדינות בעולם חוששות להתחייב לחוסכים על מקדם קצבה בשל עלייה מתמשכת בתוחלת החיים לגברים ולנשים. רק בעשור האחרון עלתה תוחלת החיים בקרב גברים בשלוש שנים. תוחלת החיים לנשים עלתה באותו זמן ב-2.7 שנים.

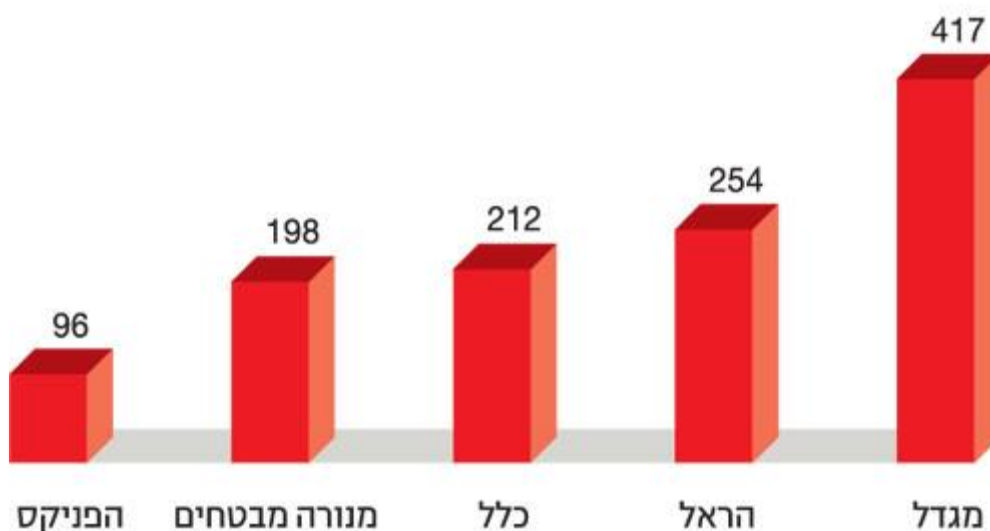
לעומת החשש בעולם, בישראל חברות הביטוח מגלגלות בשוק הזה מדי שנה מיליארדי שקלים. הסיבה לשוני בין ישראל לעולם נעוצה בהיסטוריה: בעבר יכלו חוסכים בישראל למשוך את הסכום שצברו בפוליסת ביטוח המנהלים כסכום הוני בבת

אחת. רוב החוסכים מימשו את האפשרות הזאת וויתרו על האפשרות שהיתה בידם למשוך את הכסף שצברו כקצבה חודשית. חברות הביטוח מצדן הסתמכו על נתוני הסטטיסטיקה בהקשר להעדפות החוסכים בעת הפרישה, והמשיכו להנפיק פוליסות עם מקדמים מובטחים.

שינוי בחוק שנכנס לתוקף ב-2008 ביטל את האפשרות של החוסכים למשוך את כספי הפנסיה כסכום הוני ומכאן והלאה חויבו החוסכים למשוך את הכסף שצברו באמצעות קצבה. השינוי בחוק והעלייה המתמשכת בתוחלת החיים גורמים בשנים האחרונות לשינוי מתמשך בהעדפות החוסכים כיצד למשוך את הכסף שצברו - יותר ויותר חוסכים שפורשים כיום זכאים על פי החוק הישן למשוך את החסכונות כסכום חד-פעמי, מעדיפים לקבל קצבה. המצב הזה מאלץ שוב ושוב את חברות הביטוח לעדכן את ההנחות האקטואריות שלהן לגבי שיעור החוסכים שימשוך את הכסף כקצבה, כאשר כל שינוי כזה גורר גם צורך להגדיל את העתודות הביטוחיות בעשרות ומאות מיליוני שקלים ובכך בעצם לרשום הפסדים אקטואריים.

רווחי החברות מפעילות ביטוחי החיים

ב-2009*, לפני מס, במיליוני שקלים

*ביטוחי המנהלים מהווים את רוב פעילות ביטוחי החיים בחברות הביטוח הגדולות

"מפסידים על הדור הישן"

"לחברות נוצרה בעיה כי היו כאלו שהבטיחו מקדמים, אך לא התייחסו לכך ברצינות", אמר בשבוע שעבר המפקח על הביטוח, עודד שריג, בנאום שנשא בכנס לשכת רואי החשבון שנערך בים המלח. "מבחינתן, הבטחת המקדם נועדה לדאוג לכך שאותם חוסכים יישארו לקוחות שלהן למשך כל השנים. אבל פתאום מתברר לחברות שזה רציני, והעלייה בתוחלת החיים הפכה את ההתחייבות הזאת למשהו ממשי".

בכיר בענף מספר כי "כל חברות הביטוח מפסידות עכשיו כסף על הדור הישן - אותם חוסכים שהבטיחו להם את מקדמי הקסם 144 ו-166". בעבר חישוב החברות את שיעורי התמותה הצפויים על פי לוח תמותה ישן משנות ה-50 ולא עידכנו אותו. הדברים השתנו לאחר שכבר ב-2004 החלו להשתמש בלוחות תמותה מעודכנים, וב-2007 הוציא האוצר נייר עמדה שנהפך בהמשך לחוזר הקובע על פי אילו לוחות תמותה ראוי לעבוד.

"כל חברות הביטוח התיישרו לפי לוחות התמותה החדשים ועידכנו את מקדמי הקצבה", הוא מוסיף. מאז כל החברות עובדות לפי אותם לוחות תמותה, מה שגורם לכך שכמעט שאין הבדלים בין המקדמים שמציעות החברות השונות.

בעיה נוספת במצב הקיים כיום היא שקביעת מקדם הקצבה המובטח ללקוח לא

מחושבת על פי פרמטרים רפואיים ספציפיים לכל לקוח, אלא מתבססת על נתוני תמותה המשותפים לכלל האוכלוסייה בכל שנתון. בשונה מהתחייבויות ביטוחיות אחרות שלוקחות על עצמן החברות ונעשה לפניהן תהליך בדיקה (חיתום) רפואית מעמיק, בכלים שבהם משתמשות כיום חברות הביטוח כדי לבצע חיתום רפואי, תהליך כזה הוא בלתי אפשרי.

בנוסף, נתונים רפואיים רגילים אצל אדם צעיר לא חושפים פוטנציאל קיים למחלות גנטיות, ואין בהם כדי לחזות את תוחלת החיים הספציפית בדיוק גבוה. חברות הביטוח היו שמחות אם הן היו יכולות לדרוש מהלקוח להביא להן תוצאות של בדיקות גנטיות מקיפות שניתן להשיג כיום בכמה מכונים בעולם, אלא שיש עם כך בעיות בחוק, בשל שיקולים של הגנה על הפרטיות.

היקף הנכסים ביטוחי מנהלים ובכנסיה

במיליארדי שקלים

קרנות פנסיה חדשות	ביטוחי מנהלים*	
23.4	50.1	מגדל
15.7	33.1	כלל
3.5	21.4	הפניקס
11.4	18.3	הראל
34.7	12.1	מנורה מבטחים
0	1.9	הכשרה ביטוח
1.6	1.7	איילון
0	1.2	אליהו

*לא כולל פוליסות ישנות מסוג מבטיחות תשואה

אם הגידול בנכסי ביטוחי המנהלים ייעצר ?

ענף החיסכון לטווח ארוך – תמונת מצב

גידול בנכסים ב-2010*	נכסים מנהלים, במיליארדי שקלים	
17.2%	140.3	ביטוחי מנהלים**
26.4%	91.7	קרנות פנסיה**
9.3%	306.6	קופות גמל

*כולל צבירות חדשות ותשואה שהושגה **לא כולל קרנות ותיקות ופוליסות ישנות מסוג מבטיחות תשואה

"החוסכים ייפגעו"

בכירים בענף הביטוח טוענים כי ביטול האפשרות להבטיח מקדם קצבה בגיל צעיר תפגע משמעותית בשוק ביטוחי המנהלים, שיהפך לפחות אטרקטיבי. לדבריהם, הבטחת מקדם קצבה לחוסך מבוגר פחות קורצת לחוסכים, והבטחת המקדם מפצה על האי-ודאות שגדולה יותר ככל שהחוסך צעיר יותר.

"מי שייפגע יהיו החוסכים, שיפסידו את היכולת להבטיח לעצמם קצבה ראויה ויחיו בחוסר ודאות עד

הפרישה", אמרו גורמים אחרים בענף הביטוח. "זו טעות לבחון את ישראל לפי המקובל בעולם, היות שכל מדינה צריכה לבחון את השוק בהתאם למאפיינים שלה, כשבכלל זה חוקי המס הייחודיים לישראל".

עוד אומרים בענף כי רוב פוליסות ביטוחי המנהלים הקיימות כיום משווקות עם הבטחה ל-20 שנים לפחות של קצבה חודשית, כלומר 240 קצבאות. המשמעות היא שאם החוסך נפטר לפני שעברו 20 שנים מאז שיצא לפנסיה, יקבלו יורשיו סכום כסף שישלים ל-240 קצבאות. במצב כזה, אומרים אקטוארים, "החשיפה של החברות לסיכון בעלייה בתוחלת החיים קטנה ומחושבת. עם המעבר לשימוש בלוחות תמותה חדשים הפסיקו החברות למכור פוליסות עם הבטחה לקצבה של 10 שנים לפחות, פוליסות שהיו מסוכנות יותר".

שוק ביטוחי המנהלים בישראל - לא כולל הפוליסות הישנות מסוג מבטיחות תשואה - מנהל כ-140 מיליארד שקל ונהנה מקצב הפקדות שנתי של כ-20 מיליארד שקל. ב-2010 גדלו נכסי הענף ביותר מ-17%, כשהגידול נבע הן מצבירות חדשות והן מתשואה שהושגה בשוק ההון. תשע חברות פעילות בתחום ביטוחי המנהלים, כשמלבד חמש חברות הביטוח הגדולות - מגדל, כלל, הפניקס, הראל ומנורה מבטחים - פעילות בתחום גם חברות הביטוח הקטנות יותר: הכשרה ביטוח, איילון, אליהו וביטוח ישיר.

ביטוחי המנהלים נחשבים עבור חברות הביטוח למוצר מכניס מאחר שדמי הניהול

הנגבים בהם גבוהים מדמי הניהול הנהוגים במוצרים פנסיונים אחרים, כמו קרנות פנסיה וקופות גמל. נכון ל-2010, שיעורי דמי הניהול שגבו החברות בפוליסות ביטוחי המנהלים החדשים היו במוצע 1.51% מהצבירות ו-3.74% מההפקדות השוטפות. זאת, ביחס לדמי ניהול של 0.34% מהנכסים הצבורים ו-4.07% מההפקדות שגבו קרנות הפנסיה ב-2010. בענף קופות הגמל גבו החברות ב-2010 דמי ניהול ממוצעים של 0.87%. הכנסות החברות מתחום ביטוחי החיים הכולל בחלקו הגדול את פעילות ביטוחי המנהלים מסתכמות במיליארדי שקלים בשנה. ב-2009 הגיע הרווח לפני מס של חברות ביטוחי החיים ל-1.3 מיליארד שקל יחד.

קרנות הפנסיה ייהנו

ההחלטה לאסור על החברות להמשיך ולשווק את מוצר ביטוח המנהלים כפי שהוא כיום - עם מקדם הקצבה המובטח - עלולה לפגוע בהכנסות של מיליארדי השקלים שמהן נהנות חברות הביטוח. עם זאת, לא כל חברות הביטוח ייפגעו באותה מידה, ויהיו כאלה שאף צפויים ליהנות מהשינוי. הירידה באטרקטיביות שתתרחש בשוק ביטוחי המנהלים תשחק לידי קרנות הפנסיה, שממילא נמצאות בשנים האחרונות במומנטום צמיחה אדיר עם קצב צבירות של יותר מ-10 מיליארד שקל בשנה, שרק גדל. לרוב חברות הביטוח ישנה גם פעילות פנסיה רחבה כך שכיס אחר אצלן צפוי לקבל חלק גדול ממה שלא יגיע לפעילות ביטוחי המנהלים שלהן.

מתוך חמש החברות הגדולות בענף ביטוחי המנהלים קבוצת מגדל היא הגדולה ביותר, עם נכסים מנוהלים בשווי של 50.1 מיליארד שקל. בנוסף, מגדל מחזיקה בקרן הפנסיה מקפת, השנייה בגודלה בישראל, ומנהלת בפעילות זו נכסים בהיקף של 23.4 מיליארד שקל הנהנים מקצב הפקדות של 3.5 מיליארד שקל בשנה.

בפעילות הפנסיה הגדולה ביותר מחזיקה חברת הביטוח מנורה מבטחים, המנהלת את קרן הפנסיה מבטחים החדשה - הקרן הגדולה בישראל המנהלת נכסים בהיקף של 35 מיליארד שקל. גם למנורה מבטחים ישנה פעילות ביטוחי מנהלים לא קטנה, עם היקף נכסים מנוהלים של 12.1 מיליארד שקל, אך פעילות הפנסיה שלה גדולה יותר ומשמעותית עברה.

מי שחסרה לה פעילות פנסיה משמעותית ויכולה להיפגע מהמהלך היא קבוצת הפניקס, שפעילות הפנסיה שלה מסתכמת בנכסים בהיקף של 3.5 מיליארד שקל בלבד. זאת כשפעילות ביטוחי המנהלים שלה הרבה יותר משמעותית עברה עם היקף נכסים מנוהלים של 21.4 מיליארד שקל.

הענף היחיד כעת שאינו צפוי להיפגע מהשינוי הוא ענף הגמל. עם זאת, רפורמה שיזום האוצר שתאפשר לקופות הגמל למכור גם מרכיבים ביטוחיים על אובדן כושר עבודה וריסק, יכולה להפוך גם את ענף הגמל לשחקן שיסבול מפגיעה באטרקטיביות ביטוחי המנהלים.

מקדם קצבה

מספר שעל פיו נקבעת הקצבה החודשית שיקבל החוסך לאחר הפרישה. הקצבה נקבעת על ידי חלוקת החיסכון שנצבר לפנסיה במקדם הקצבה. גם אם בפועל החוסך מאריך ימים מעבר לתחזית הוא ממשיך לקבל אותה הקצבה כל חייו